

Van de zonnehandel

Colofon

ISBN: 978 94 6365 513 2

1e druk 2023

© 2023, Thomas Jiskoot

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Foto auteur: Saskia Jiskoot

Eerder verschenen bij Elikser:

Overplaatsing (2020)

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Van de zonnehandel

Roman

Thomas Jiskoot

*The moon was shining sulkily,
Because she thought the sun
Had got no business to be there
After the day was done —
'It's very rude of him,' she said,
'To come and spoil the fun!'*

Through the Looking Glass and what Alice found there,
Lewis Carroll

Inhoud

Deel I

Slagschaduw

Hoofdstuk 1	11
Hoofdstuk 2	31
Hoofdstuk 3	42
Hoofdstuk 4	52

Door de zoeker

Hoofdstuk 5	66
Hoofdstuk 6	74
Hoofdstuk 7	79
Hoofdstuk 8	89

Sluipend vuur

Hoofdstuk 9	103
Hoofdstuk 10	112
Hoofdstuk 11	122
Hoofdstuk 12	130

Sluiterklikken

Hoofdstuk 13	140
Hoofdstuk 14	148
Hoofdstuk 15	162
Hoofdstuk 16	171

Deel II

Schaduwspel voor twee

Hoofdstuk 17	185
Hoofdstuk 18	195
Hoofdstuk 19	198
Hoofdstuk 20	207

Aan de donkere kant

Hoofdstuk 21	215
Hoofdstuk 22	219
Hoofdstuk 23	225
Hoofdstuk 24	232

Door het brandpunt

Hoofdstuk 25	241
Hoofdstuk 26	244
Hoofdstuk 27	253
Hoofdstuk 28	259

Zippoklik

Hoofdstuk 29	265
Hoofdstuk 30	270
Hoofdstuk 31	275
Hoofdstuk 32	280

Deel III

Davids dageraad

Hoofdstuk 33	301
Hoofdstuk 34	308
Hoofdstuk 35	315
Hoofdstuk 36	319

Verantwoording	333
----------------	-----

Dankwoord	335
-----------	-----

Deel I

Hoofdstuk 1

Bijna had Brant ons ertussen genomen.

Met een stalen gezicht presenteerde hij het beeldje uit een vergeten godenrijk.

‘Een afgod uit de vroegste geschiedenis van de mens, puntgaaf,’ zei hij en overhandigde het figuurtje aan mijn vader.

Het glazuur glom in het licht van de hanglamp. Verwonderd keek ik hoe mijn vaders vingertoppen de caramellekeurige rondingen volgden.

‘Dat leren ze jullie dus tegenwoordig.’ Mijn moeder schoot in de lach. ‘t Is dat koppie...,’ schaterde ze.

‘Als knappe replica zou je het best aan de man kunnen brengen,’ spotte mijn vader. Hij wilde het beeldje aan mijn moeder geven, maar ze weerde af.

‘Straks ligt het in stukken op de vloer!’ Met haar zakdoek depte ze haar wangen. ‘O, o, Ditmar! Ik kom niet meer bij, die blik!’

Mijn vader zette het figuurtje op het tafelkleed. Met grote gepenseelde ogen keek de licht gekromde gestalte ons aan.

‘Als je nu met een hamertje barstjes in het omhulsel slaat, krijgt het een verweerde structuur, alsof het onder de grond de eeuwen heeft getrotseerd. Dat gaan we in de volgende lessen doen. We maken een serie van drie, die bewerken we. Dit eerste beeldje blijft gaaf, maar het tweede wordt gebutst. Die derde maken we echt verweerd, met verkleuring en al. Zo boots je het inwerken van de tijd na. En als laatste...

een haal erover met een gasvlam, alsof het een vuurzee heeft doorstaan.’

‘Te mooi om waar te zijn,’ grinnikte mijn vader hoofdschuddend. ‘Lijkt het niet net echt, Daaf?’

Brant liet zich niet van de wijs brengen.

‘Onze leraar heeft die oude kleibewerking gedemonstreerd en ons uitgelegd wat er door honderden jaren heen mee kan gebeuren. Zoals wij dat nu op school namaken, is niet anders dan hoe ze vroeger zulke beeldjes vervaardigden, heel natuurgetrouw.’

Was er iets wat Brant niet wist of kon? Tien was ik, Brant bijna zeventien. Ik had al bij voorbaat van hem verloren in die ongelijke strijd. Maar ik wilde hem niet verslaan. Hij moest ongenaakbaar blijven.

Na de middelbare school zou hij uitstel van militaire dienst aanvragen en meteen gaan studeren, dat stond al vast.

Eind september en de avonden waren nog warm. Brant zette het slaapkamerraam open, liep met zwabberpassen terug, stootte met zijn voeten tegen de stoelpoten en ging tegenover me zitten.

‘Alsof ze je uitlachten,’ zei ik.

Brant haalde zijn schouders op.

‘Die bewerking vind je over de hele wereld,’ doceerde hij verder. ‘Met de juiste spullen heb je alles in handen om voorwerpen na te maken. Een expert doorziet meteen dat het een vervalsing is, maar het mooie is dat wij kunnen bestuderen hoe de mensen toen werkten. Je volgt alle stappen van het procedé: van de ruwe klei tot het boetseren van die schoenborstelvorm, bewerken en bakken. Je dompelt je onder in het verleden en je gaat zelf zien wat die oude tijd zo groots maakte. Je moet je voorstellen dat ze waarschijnlijk

zelden van het bestaan van andere culturen afwisten. Maar nu zien wij dat veel uitvindingen en gebruiken overal op de wereld dezelfde waren.'

Hij keek naar het raam en zei argeloos: 'Wanneer zou het tot iedereen doordringen dat we allemaal evenwaardig zijn? Pas als we dat zouden zien, zou er nooit achterstelling of uitbuiting meer zijn.'

'Wijs gesproken, broeder Brant!'

'Konden ze maar begrijpen dat we allemaal van dezelfde klei zijn gemaakt. Allemaal een beetje anders gebakken en op een verschillende manier bewerkt, maar fundamenteel gelijk.'

Hij stompte me tegen mijn schouder, zachtjes, maar ik voelde die por nog steeds nadat hij naar zijn kamer was gegaan.

Brant liet me een paar dagen later zijn tweede beeldje zien. Hij zou er alleen nog een velletje fijn schuurpapier overheen halen. De laatste oneffenheden werkte hij bij in het licht van zijn bureaulamp. Ik voelde het gladde oppervlak.

'Nu ziet niemand meer dat het een bonk klei is geweest. Dit is de kern.'

Vrijdag nam hij het beeldje weer mee naar school om het te laten bakken, aan het einde van de middag bracht hij het terug naar huis. In onze berging schuurde hij het een laatste keer op. Hij wipte het deksel van het blikje glazuur.

'Heel lichtjes bestrijken,' zei hij.

Met kleine haaltjes bracht ik het glazuur op.

'Dit wordt het beeldje dat onder het puin bedekt is geweest. Als het is opgedroogd, ga ik het bewerken. Dan is het net of het in de verdrukking heeft gezeten. Een daad van vernietiging,' sprak hij plechtig.

We grinnikten.

‘Evengoed zonde van die glans op de gave klei. Het sprankelt helemaal.’

‘Wacht maar tot dat derde beeldje,’ antwoordde hij.

‘Als archeoloog ben je het gewricht tussen heden en verleden.’

Na mijn vaders middelbareschooltijd was zijn grote wens als archeoloog opgravingen te doen naar de wortels van de westerse beschaving aan de oevers van de Eufraat en de Tigris. Geld om te gaan studeren was er thuis vlak na de oorlog niet geweest. Hij volgde een korte opleiding tot opticien, ging in de leer en was een optiek in Damstad begonnen.

Toen Brant ons halverwege zijn eerste studiejaar vertelde dat hij voor zichzelf als aankomend archeoloog kansen in Latijns-Amerika zag, omdat daar gebieden lagen die nooit eerder onderzocht waren, was mijn vader teleurgesteld. Toch zag hij al snel wat een schat aan ervaring dat voor Brant zou opleveren. Hij was om. We wisten hoe graag hij zelf die archeologiestudie had willen volgen; dat nu gunde hij zijn oudste zoon. Zijn teleurstelling uit zijn jonge jaren slikte hij weg.

Waarom moest Brant het zo ver weg zoeken, vroeg mijn moeder zich af, terwijl er in Nederland toch ook veel opgravingen werden gedaan.

‘Hij heeft daar vast goed over nagedacht,’ bracht mijn vader ertegen in.

Brant wist alles. Alles lukte Brant. En met het blootleggen van overblijfselen van de Incacultuur zou hij de mensheid niet alleen de schoonheid kunnen laten zien van dat Zuid-Amerikaanse volk: zijn ontdekkingen zouden bijdragen aan een beter begrip van de mensheid. Mensen deelden wereldwijd dezelfde inzichten. Zo bekeken was de eigen cul-

tuur waarin volkeren opgroeiden misschien iets bijkomends. Hij doorzag hoe alles samenhang. Op Brant voer ik blind.

Op zaterdagmiddag liepen we een buurtsnackbar binnen en bestelden twee kroketten. In de hoek naast de vitrine rattelde een fruitautomaat. Aan het raam starden we naar het opgebroken trottoir, mijn voetbal lag onder mijn kruk. We braken een stukje van onze snacks af om van de hete vulling te proeven.

Door zijn korte gestalte, sluike donkere haar en de hoe-kige kaak van zijn stoïcijnse kop vertoonde Brant gelijkenis met de Incapriesters die ik van de illustraties in zijn geschiedenisboeken kende.

De conquistadores die de inheemse bevolking overweldigden en brandschattend de Zuid-Amerikaanse jungle en tropische ziektes trotseerden. Na hun ontmoeting met de Incavorsten onderwierp een groepje Spaanse vechtjassen het complete rijk. Brant had me er alles over verteld.

‘Ga jij straks eigenlijk ook niet aan de haal met die opgegraven schatten?’ vroeg ik hem. Zou hij, als West-Europeaan, met zijn archeologisch werk wel recht doen aan die verloren inheemse cultuur? Brant deed of hij over dat idee piekerde, draaide zich op zijn kruk om naar de bliepende gokkast, maar begon toen te lachen.

‘Dát noemen we een loze aanname!’

Ik bleef aandringen; of hij daarbij stilstond. Hij zei: ‘De Incawereld die na het geweld van de veroveraars verloren is gegaan, kan ik niet meer redden. Ik kan alleen proberen de verfijndheid van die cultuur weer zichtbaar te maken.’

Brant was vooruitgelopen. Wilde hij nog met me voetballen, riep ik halverwege de weg naar huis.

‘Oké.’

Bij een grasveld voor een flatgebouw verjoeg hij een donkergrijze hond.

‘Hij is weg.’

‘Partijtje doen?’ vroeg ik hem.

We trokken onze shirts en hemden uit om doeltjes te maken.

Met zijn harkerige passen vloog Brant mij links en rechts voorbij. Onze schouders raakten elkaar soms net. Op een dag is hij trager, dan zal hij nog ’ns wat meemaken, dacht ik toen hij de bal tussen mijn benen door speelde.

Brant maakte zijn derde doelpunt en liep terug naar zijn goal. Hij werd afgeleid door het geluid van een vliegtuig dat hoog boven ons een boog beschreef. Het geraas van de straalmotoren overstemde het verkeer op de wegen langs onze wijk en het janken van een hond achter een flat naast het veldje. Brant bleef nog staan kijken; ik trapte weer af. Ineens draaide hij zich om en rende naar me toe. Ik deed een stap opzij, Brant haalde me onderuit, liep zonder de bal terug.

Ik greep naar mijn rechtervoet.

‘Waarom deed je dat...? Af en toe ben je zo’n zak.’

Ik stond op en hinkte naar de bal. Met zijn hand boven zijn ogen keek hij het toestel na.

‘Hee, dromer!’ Na een aanloopje trapte ik de bal met rechts met alle macht naar Brant. Behalve de dreun van mijn gymshoen tegen het leer klonk een knakkend geluid op uit mijn enkel. De bal ketste tegen Brants voorhoofd en rolde naar zijn verfrommelde shirt. Brants mond vertrok licht maar zijn armen bleven stijf tegen zijn lichaam gedrukt.

‘Sorry!’ riep ik.

Brant kwam na lange weken op zaterdag weer eens bij ons eten. Hij was in zijn eerste studiejaar op kamers gegaan en had twee keer eerder afgebeld. Voor we aan tafel gingen, zei ik gejaagd tegen hem: ‘De geleerden zagen door de tijd heen de zon als “baken in het grillige bestaan”. Dat vertelde de meester afgelopen woensdag. De stand aan de hemel bepaalde wanneer de zaaitijd viel.’

‘Dat weten we toch allang,’ zei Brant. ‘Sinds duizenden jaren: Stonehenge, de piramides van Gizeh, de tempels van de Maya’s en de Inca’s.’

Ik wilde hem alleen maar vertellen wat ik had geleerd, sputterde ik tegen. Hoe vaak hadden we elkaar de laatste tijd nu gezien?

‘En in Mexico offerden ze zelfs mensen aan de zon!’ De onderwijzer, een invalkracht, had die wreedheid smakelijk uit de doeken gedaan; het onvatbare lugubere beeld bezocht me in mijn dromen.

‘Voor ons is dat onbegrijpelijk. Maar in de chaos van het leven van vroeger bood de zon zekerheid,’ zei Brant. ‘En wat heb je nou aan de maan, met dat geleende licht?’

Na de maaltijd praatten we verder in mijn slaapkamertje.

‘In Peru bestond een heiligdom dat de Spanjaarden niet hadden ontdekt. Een tempel waar de Inca’s precies konden waarnemen wat de langste dag van het jaar was. Als ik dat eens met eigen ogen kon zien...’

‘Kun je daar geen onderzoek gaan doen?’

‘Dat kost een godsvermogen. Vader ziet me al aankomen voor een lening voor zo’n expeditie.’

‘Moet hij maar wat meer brilletjes verkopen.’

Brant kon er niet over uit. Het Incaheiligdom, Machu Picchu, pas in 1911 door een westerling ontdekt! Dat zelf te kunnen zien: de eerste zonnestrallen die op die zomerdag

door het venster van de Templo del Sol naar binnen vielen en een heilige steen beschenen.

Telkens als we elkaar zagen, begon hij erover. Ik kreeg er een beetje genoeg van op het laatst. Maar voor hem stond vast: daar zou hij onderzoek naar doen en de wereld met zijn kennis verblinden.

Brant, parel van ons gezin. Had hij op de lagere school niet bijna de derde klas kunnen overslaan? Had hij later op de middelbare school niet gemopperd dat hij zich tijdens de lessen verveelde? Brants stroom hoge rapportcijfers leek nooit op te drogen. Met zijn klinkende eindlijst was hij de beste leerling van zijn examenjaar. Hij had nooit te koop gelopen met zijn schoolprestaties.

‘Het komt hem gewoon aanwaaien,’ zei mijn vader bellig.

‘Van wie hij dat toch heeft,’ vroeg mijn moeder zich met een grijnsje af.

Mij kwam het niet aanwaaien. Elk matig rapportcijfer was zwaarbevochten en moeizaam redde ik me telkens naar het volgende schooljaar. In geen enkel vak blonk ik uit, een natuurlijke aanleg voor vaardigheden had ik niet. Middelmaat en een grauwe geest - voor tobben over mijn haperende hersens gaf ik mezelf een tien.

Voor piekeren of peinzen had Brant geen tijd. En ik vroeg hem nu eenmaal niet hoe hij het allemaal klaarspeelde.

Wat ik wel van hem wilde weten, was waarom hij niet meer zo vaak bij ons thuis kwam. Ook al verveelden zijn verhalen over het oude indianenrijk me soms, ook al wist ik hem geen slimme vragen te stellen - we konden toch ergens anders over praten? In zijn leven was geen plaats meer

voor alledaagse lichtheid. Zijn studententijd wijdde hij aan zijn ambitie om archeoloog van naam te worden en vaders verloren droom waar te maken. Daarvoor zou hij alles opzijzetten. Maar in mijn ogen werd hij steeds meer een stijve modelstudent. Zijn verstarde kijken vanonder zijn donkere haar! Brant staat buiten het leven, dacht ik, net als vader, die zijn voldoening in zijn werk in de optiek zocht maar zijn gedwarsboomde ambities nooit had kunnen opgeven. Beiden waren in een dor afgepaald bestaan beland. Brants toekomst moest nog beginnen.

Later in zijn eerste studiejaar kwam Brant weer vaker bij ons eten, meestal op vrijdagavond. Niet altijd was archeologie het gespreksonderwerp meer. Hij vertelde ons anekdotes over het studentenleven en samen praatten we over voetbal en muziek. Tot mijn vader het gesprek weer op zijn eigen oude studiedromen bracht en hoe zijn aspiraties waren gestrand. Na het avondmaal dronk Brant koffie met ons. Dat voorjaar moest hij in de weekends vaak nog hard werken voor zijn laatste tentamens van het jaar en vertrok rond negen uur.

Het moet begin juni zijn geweest, vlak voor de zomervakantie, toen ik met Brant het Volkenkundig Museum van Oud Rijnden bezocht. Meteen gingen we naar de Latijns-Amerikaanse vleugel. Brant leidde me langs de vitrines met beschilderde kruiken, rieten mandjes, drinkbekers, minuscule metalen gebruiksvoorwerpen en benen fluitjes.

‘Stel je voor dat jij zoiets zou opgraven.’

‘Er is al veel geroofd. Evengoed vinden ze op sommige plekken nog steeds artefacten. De arme lokale bevolking is nogal fanatiek, ze roven veel uit oude graven. Verzamelaars over de grens betalen er goed voor.’

Net toen we in het museumrestaurantje waren gaan zitten, kwam een donkerblonde vrouw binnen, een priesteres die over de stoffige aardbodem zweefde.

‘Deze bijzondere dame is Lucia Sier.’ Brant stond op en kuste haar ter begroeting. Ook ik ging staan en drukte haar uitgestoken hand.

‘Ik ben David, Brants broer.’

‘Dat had ik al begrepen...’ Een glimlachje om haar dunne mond. ‘Maar wat verschillen jullie van elkaar.’

‘Ik ben een paar jaartjes jonger, daardoor dus.’

Ze greep Brants onderarm.

‘Stelletje komieken dat jullie zijn.’

Lucia droeg een halskettinkje met een zonvormig medaillon dat met haar hoofdbewegingen mee schudde toen ze lachte.

‘We studeren samen. Lucia is ook lid van ons Zonnegenootschap.’

‘Ons zonneclubje,’ zei ze.

Brant liep naar het buffet om koffie voor haar te halen.

Bij colleges zaten Brant en Lucia naast elkaar. Lucia had voor de jaarwisseling op een kwaad moment de ziekte van Pfeiffer gekregen (‘met alle klassieke verschijnselen volgens haar huisarts,’ zei Brant). Hij had haar thuis zijn collegedictaat gebracht, zodat zij niet te ver achterop zou raken.

‘De kracht van de zon, daar geloven we in. Maar ook dat hij regenerereert - ons nieuwe krachten geeft.’

‘Heb je David al voor je gewonnen?’ vroeg Brant toen hij terugkwam met een kopje koffie voor haar. Met zijn voet stootte hij tegen de tafelpoot.

‘We zien dat mensen profiteren van de helende zonnekracht,’ ging ze verder. ‘Mensen kunnen prima zonder medicijnen en al die giftige troep.’